



40 ՓՐՅ.

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

40 ՓՐՅ.

Ազգային, Քաղաքական, Բանասիրական եւ Երգիծաբանական

ՏԵՂԵԿՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԵԿՆԵՐ

Հասցէ. Ղալաթիա նորաստեղծեան Խան

ԺԲ. Տարի ԹԻՆ 29

ՇԱԲԱԹ

23 Յունուար, 1899

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ա. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ. — Հիմէն եւ Գորէն:

Ն. — ՄՏԻՐ:

ԱՐԾԱԹ-ՊԱՇՏՈՂԵԱՆ. — Կեսարացիներուն պատգամա-
ղականք:

ԽՄԲ. — Զուարճալի գիտութիւն:

ԿԻՑ ՏԸ ՄՐԲԱՍԱՆ. — Կնոջ մը վրէժխնդրութիւնը:

ՏԻՇԼԵԿԵԱՆ. — Սրբոր երած իւրեք մը:

ՇՈՂԱԿԱԹ. — Շողակաթ խաբունից սպառնալիք:

Ա. Ս. — Ազգային տուրքերն ի՞նչպէս կը զանգուի:

ԴԴՈՒՄ. — Սուրբ սանսան, մէմուն օրուսուն սէն ՏԷ
վարսան:

ԶԵՐ ՃՈՆՃԻԿԸ. — Ժանգապեղի միտրոպոլիտ:

Ազգային լուրեր:

ՀԻՆԷՆ ԵՒ ՆՈՐԷՆ

Սկիւտար Նոր-Թաղի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ նախկին քարոզիչներէն՝ Եղեսեան Տ. Յովհաննէս Սրբազանին օր մը օտարազգի մը կը ներկայանայ, բողոքելով Հայու մը համար, որ թէ՛ իր պարտքը չէր հատուցած, եւ թէ՛ պարտապահանջ օտարականին դէմ նախատական ծանր խօսքեր քրած էր, որուն համար եթէ դատարանի դիմում ըլլար, ծանր պատիժ պիտի կրէր:

Նորին Սրբազնութիւնը՝ ի լուր սոյն իրողութեան, բերել կուտայ իսկոյն ամբաստանեալ Հայը, եւ դատախազին ներկայութեանը յանդիմանութիւններ ուղղելէ վերջը՝ աւանդական Քաջախան մէջտեղ կը բերուի, եւ յանցաւորը պառկեցնել տալով ժամակոյցաց, սրբազանն ինքը ռաբի կ'երէ, ու դատախազը եղող օտարազգիին կը յանձնէ երկու դիմացկուն խըզը՝ ճիւղի փայտեր, խնդրելով որ մինչեւ անոնց կոտորուելը՝ լաւ մը տփէ ու զրոշմէ յանցաւորը:

Այս ահուկի տեսարանէն դատախազը կարի զգածուելով՝ ոչ միայն չուզեւ զարնել յանցաւորին, այլ

կը գծայ՝ եւ անոր ներելու համար՝ ինքը անձամբ քարիսօս կըլլայ Եղեսեան եպիսկոպոսին, զրամական արդար պահանջէն իսկ շնորհ անցնելով:

Եղեսեանի կեանքը՝ որ յատուկ խնամօք պատրաստած ենք, այս տեսակ մանրամասնութեամբ հետաքրքրաշարժ ու շահեկան հաւաքածոյ մըն է:

* * *

Սկիւտարէն անցնինք Գուլգարու, եւ հինէն ի նոր դառնանք:

Ազգային հաստատութեանց մէջ՝ խոշոր ու նշանաւոր ժամացոյցներէն մին՝ Արմաշու Վեհաբանը կը գտնուի, որ Ռոտոսթոցի Հայ արհեստաւորաց յիշատակն է կարծեմ: Երկրորդ նշանաւոր ժամացոյցն ալ, իր կեդրոնական դիրքով՝ Մայր եկեղեցւոյ Մայր-ժամացոյցն է:

Ազգային Պատրիարքարանի փողոցէն ամէն ազգէ անցնող մարդիկ՝ ընդհանրապէս սովորութիւն ունին զանգակատան ժամացոյցէն ուղղել եւ լարել իրենց գրպանի ժամացոյցը, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ տեղեր գտնուած կեդրոնական ժամացոյցներէն:

Տարաբաղդաբար, այս ահագին ժամացոյցը, թէեւ այնչափ դրամներ ծախք եղած է զանգակատան վրայ հաստատուելու համար, եւ թէեւ այդ զանգակատան կաթուղիկէին ամենամեծ զարդը կը կազմէ, չենք գիտեր ինչ պատճառաւ, զրեթէ տարիէ մը ի վեր հիւանդ մահկանացուի մը վիճակին ենթարկուած է, եւ իր ուղղութիւնը ու ճշդութիւնը կորսնցնելէ ետքը, շուրջ երկու ամիս ի վեր զրեթէ իր հոգին աւանդած է:

Թերեւս անտեսագիտական ինչ ինչ նկատումներով ու հաշիւներով կարելի չի տեսնուիր անոր վերականգնուածութիւնը: Ուստի, ազգային ճարտար ժա-

մագործաց հրապարակաւ կոչում կ'ընենք, որ իրենց աւանդական հաւատքովը զան ի Մայր-եկեղեցի, եւ ձեռք դնելով՝ յարուցանեն սոյն մեռեալ կամ գործադուլ ընող ժամացոյցը, յուղարկաւորութիւնը կատարուելէ առաջ:

Որ ունիցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ:

Ա. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Մ Տ Ի Ր

Մտիւր Գառնիւզի Արամեան վարժարանը. Թորոսեան բարձր կը տիրեն ամէն կողմ. վարժուհիին մէկը կ'երթայ միւսը կուգայ. կ'ըսեն թէ հոս վարժուհի չապրիր ցորչափ գլուխ չծռէ տնօրէնին քմահաճոյքներուն որ իր կարգին գլուխ կը ծռէ աշակերտաց քմահաճոյքներուն: Եւ թաղ. Խորհուրդ ու Հոգաբարձութիւն գոհ են անօրէնէն, որովհետեւ քաջօն կոճկած կը խօսի իրենց հետ. ասորին ծնողք իրենց զաւակները օտար վարժարան կը դրկեն եղեր. որո՞ն հոգը, բաւական է որ համերայնութիւն մը գոյացած է հոգաբարձութեան եւ տնօրէնին միջեւ: Հոս սղաք չատ լաւ կերպով կը սորվին պախաւի Տեփթեր բռնել, որուն մէջէն յաջողագոյնները յառաջիկային պիտի պաշտօնավարեն տնօրէնին ունեցած պախաւի խանութին մէջ:

Մտիւր Գարթալի վարժարանը. ամառուընէ այդ զրպարոցին ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյն ապակիները կտրած ըլլալուն համար, որչափ տղաք, նոյն չափով նաեւ եկեղեցւոյ պաշտօնեաները կը դողդղան ցուրտէն ու փութէն: Թաղ. Խորհուրդը աչքը Մայր-եկեղեցւոյն տնկած՝ Պէգճեան Ամիրայի կտակէն ունեցած պահանջին վճարուելուն կ'սպասէ, չինել տալու համար ապակիները. ուստի մինչեւ ցկարգադրութիւն կտակային խնդրոց, տղաք մսելու դատապարտուած են:

Մտիւր Գընալը կղզիի վարժարանը. հոս ամառները աշակերտաց դասաւանդութիւն կ'ըլլայ, վասն զի դասատուն ձմեռը օգափոխութեան պէտք չգգար եղեր, եւ մանաւանդ վասն զի Թաղ. Խորհուրդի անդամները իրենց պաշտօնը ստանձնած են, պայմանաւ որ միայն ամառները վարեն թաղային գործերը:

Մտիւր Մագրիգիւզի վարժարանը. ցուցահանդէս մը մագերու: Այս վարժարանին մէջ ոչ միայն ուսուցչուհիները եւ աշակերտուհիները, այլ նաեւ ուսուցիչները եւ աշակերտները երկայն մագեր ունին: Կ'ըսեն թէ տնտեսն ալ սկսեր է մագերը երկնցնել իր կարգին, վարժարանի միւս պաշտօնեաներէն վար չմնալու համար, եւ թաղ. Խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ որոշեր է որ ժամակոյն ալ երկնցնէ մագերը, որպէս զի գոնէ միօրինակութիւն տիրէ ամէն կողմ: Եւ եթէ այս երեւոյթ հաճելի տպաւորութիւն մը յառաջ բերէ, Խորհուրդը անդամներն ալ իրենց մագերը պիտի երկնցնեն եղեր: Թաղեցիք դպրոցի այս մագերին ցուցահանդէսին համակերպած են. վասն զի

երկայն մագերը նախամեծար համարած են... երկայն ականջներէ:

Այս վարժարանին պաշտօնեաները նորասէր են. իրենց սկզբունքն է տարօրինակութիւններ ստեղծել: Օրինակի համար, աղջիկ մանչ միասին կրթել, միասին հրահանգել, միասին խաղցնել, միասին խնդացնել, միասին լացնել, վերջապէս եղբոր պէս, դպրոցի պատերէն ներս սակայն... Այս վարժարանին յառաջիկայ տարւոյ շրջանի մագերին քննութիւնները պիտի կատարուին ի ներկայութեան... յոյն քահանաներու:

Մտիւր Սամաթիոյ Սահակեան վարժարանը. հոս անցեալը ներկայ եւ ներկան բացակայ է: այս վարժարանի աշակերտաց բազմութիւնը տեսնելով կ'ապչի, եւ սակայն ուսուցիչներուն թիւը համընկող կը սոսկաս. արդէն ամբողջ Սամաթիա գանձանակ կտրած է, եւ կը վախցուի որ ուսուցիչներուն ամսաթոշակները վճարուելու համար ալ օր մը գանձանակ մը հաստատուի:

Մտիւր Ալթը-Մէրմէրի վարժարանը. այս վարժարանին հանդէպ պարզուած տեսարանը կը բաւէ քեզի դաւափար մը տալու վարժարանին ներքին վիճակին վրայ. այս թաղը կ'ուզէ միանալ Ս. Գէորգ թաղին, անոր ուսին վրայ տեղաւորուելու համար, սակայն Ս. Գէորգի թաղն ալ ուրիշ թաղ մը կը փնտռէ անոր ուսին վրայ բեռնաւորուելու համար:

Մտիւր Նարը-գարուի վարժարանը. Թաղականի խնդիրը դեռ նոր վերջացած ըլլալուն, Թաղ. Խորհուրդը իր նախորդին կողմ տուած հաշիւներուն կարգադրութեամբ զբաղած է, եւ մինչեւ որ այդ հաշիւները չկարգադրուին, ոեւէ պաշտօնէի դրամ պիտի չվճարուի եղեր: դպրոցին աշակերտներուն դաստոյթութիւններն ալ այդ հաշիւներուն ժամ առաջ կարգադրութենէն կ'սխալու ունին եղեր: Այս թաղն ալ Ս. Գէորգի միանալ կ'ուզէ քիչ մը հանգիստ առնելու համար, առանց նախապէս հարցնելու թէ Ս. Գէորգ թաղը ինք հանգիստ է:

Սամաթիոյ երեք միացեալ թաղերու պարտուց հասուցման համար հաստատուելիք նոր գանձանակ մը վերջնապէս պիտի կարենայ վճել երեք վարժարաններուն բաղդը:

Մտիւր Ենի-գարուի վարժարանը. Հոս ալ դո՛ւն ընթերցող, հանգիստ մը ա՛ռ. յաջորդ թուով կը շարունակենք մեր այցելութիւնը:

Ն.

ԿԵՍԱՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՊԱՇՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ

Առ Պ. Զաման Պիպէրեան

Արդեօք ո՞վ ես դու... արդեօք ո՞վ չես դու... Կեսարիայի մէջ Զաման Պիպէրեան ո՞վ կրնայ ըլլալ... Կեսարիայի մէջ Զաման Պիպէրեան ո՞վ չի կրնար ըլլալ... Ի՛նչ որ է, անցնինք. վաղը երեսին ծեփը թափածին պէս կ'աժննայ. արդէն չարժեր որ իրմով հետաքրքրուինք, կամ սրտնեղինք իրեն դէմ. անուէն եւ եւ ընտրած չիւթէն յայտնի է ինչպէս մէկը ըլլալը: Զար-

մանալի մարդիկ կան աշխարհի վրայ. գրելու նիւթերը հատենք են որ չամանով զրաղիլ հարկ կ'ըլլայ. Պե՛ մարդ, ով ալ ես, եթէ անպատճառ գրելու մարմաջ մը զգացիր սրտիդ մէջ, գէթ օրուան թխնիներու վրայ գրէիր. կ'երեւի թէ՛ տակաւին տեսականին մէջ ապրող մէկն ես, եւ կամ տակաւին աւարտած չեա կարեւոր խնդիրներու վրայ ուսումնասիրութիւնդ. Բայց չիտակը եւ չիփ-չիտակը զրուցած ըլլալու համար (արդէն այս օրե՛ր միայն սուտ չի խօսուիր), թէպէտ մենք, Կեսարացիքս, այնքան դիւրագլուխ մարդիկներ չենք, բայց եւ այնպէս գիտեա թէ սանկ քիչ մը սրդողածի պէս ենք Մաղիկին դէմ, հիւր-ընկալած ըլլալուն համար Պ. Չամանի այդ յօդուածը, որ ուղղակի Կեսարացիներու արժանապատուութիւնը վիրաւորելու բնոյթն ունէր, անարդելով մեզ համար ամենէ աւելի սիրելի դարձած չամանը. հաւատացէք որ անպատճառ դատ կը բանայինք Մաղիկի Խմբագրութեան դէմ, եթէ չվախէինք աղարտելու մեր համբաւը, զոր ունինք իրեւ գործնական մարդիկ. եւ դուք եւս, Պ. Յօդուածագիր, անպատիժ չէիք մնար, եթէ ձեր անունը Չամանի դնելու ճարպիկութիւնը չունենայիք. Բայց թեւրեւս Պատ. Խմբագրութիւնը ձեր աղուոր հոտերով համեմուած ապագայ նօթերուն խաթրէն համար ստիպուեցաւ յակամայս քանի մը սիւնակ գոհել. բայց կանխեմ ըսելու որ չարաչար խաբուած է. Պ. Չամանի ի գուր պիտի փնտռէ — գէթ մեր միջավայրին մէջ — աղուոր հոտ, աղուոր համ, աղուոր գոյն եւ ճաշակ, միով բանիւ կեանքի բանաստեղծութիւնն նմոյշ մը. աշխարհ աւարատ գիտէ թէ մենք՝ Կեսարացիներս՝ առանկ բաներու ստակ տուողներէն չենք. Մենք գործնական մարդիկներ ենք, բարեկամ, գործնական, կը հասկնա՞ք. Ձերն ըլլայ, մենք չենք ուզեր այդ աղուոր կարծուած խաբուսիկ բաները. մեզ համար ստակէն եւ չամանէն աւելի համով, հոտով բաներ չեն ըլլար. մեր բառարաններու մէջ խեղդութեան համանիշ գրուած են զգացում, ճաշակ, մտքի յափշտակութիւն կամ վերացականութիւն եւայլն. Այո՛, ունեցած ենք մենք ալ քանի մը գրագէտներ եւ մէկ հատ միայն բանաստեղծ. բայց ո՛րքան տարբեր ուղղութիւն բռնած են ասոնք միւսներէն. մերայինք պարզապէս եւնաւփութիւն կ'ընեն, կը գրեն ստակ շահելու համար, մինչդեռ միւս խնդրերը կը գրեն, լոկ սրտի կամ հոգեկան պէտք մը գոհացնելու եւ պարտականութիւն մը կատարուած ըլլալու հաճոյքը վայելելու համար, ինչպէս կ'ընեն իրենք. Մերինները առանկ երկար բարակ ներշնչում, սրտաշնչում, մուսայ, եւայլն բան չեն ճանչնար. գրիչը ձեռք կ'առնեն, կ'առնեն ու... կը քերթեն. Վերջապէս աչքը սիրեմ, Կեսարացի է. կարդացի՞ք անցեալ օրեր մեր ծանօթ բանաստեղծին Մաղիկի Խմբագրութեան հետ ունեցած սակարկութեան խնդրոյն մէջ ցոյց տուած գործնական ոգին. բայց «Մաղիկ» խրատեք իր ձեռքով թեփալիշ ըրաւ. Մաղիկ ստակ շահելու պէտք չունի եղբր, ատոր ո՞վ ինչ կրնայ ըսել. Այդ մի քանի հատին մէջ լուստողի Մանգոլմե մ'ալ ունէինք... Ինչ կ'ըսեմ... ունինք, մարդուն բերնէն ելի, մեղրի պէս կը թափէր... հայհոյութիւնը, որուն գործնական վարժութիւններէն ո՞ր հայը հայհոյութիւն չի

գիտեր հիմա, Վերջապէս գործնական ենք վիսահչաւ.

Եւ դեռ ըսեմ... օր մը երկին, սիփ-սեւ ամպեր... ո՛ւժ... Ինչ կ'ըլլամ ես ալ... Բարեկամ, հասկըցողի՞նք արդեօք. Կեսարացին մէկ սկզբունք միայն ունի. գործ եւ հաշիւ, որ մեր յատկանիշն է. Կեսարացին «հաշիւ»ով կուգայ աշխարհ եւ նորէն «հաշիւ»ով կ'երթայ անկէ. անոր համար է որ որ էն հաշուագէտ հիշատակները — սաղայէլեանները — սահմանուած են զմեզ հոգիներու աշխարհը փոխադրելու. Ե՛... լրջութիւն... բարեկամներ... Ի՞նչ կը խնդաք... յանցա՞նք է միթէ որ մարդ իր հաշիւը գիտնայ, եւ անկէ զատ ուրիշ ո՛նէն բան գիտնալ չուզէ. փոխանակ խնդալու՝ դուք ալ «հաշիւ»ով մեռէք. Մէյ մը լաւ գիտեցէք ձեր շուրջը. կը տեսնէք որ աշխարհիս գրեթէ կարեւոր բոլոր կեդրոններու մէջ մեզմէ ներկայացուցիչներ չեն պակսիր, որոնք, ինչպէս կը վկայէք դուք ալ, իրենց ապրած միջավայրին մէջ կարեւոր դիրքեր գրաւած են, որոնց համար ձեր բերնին ջուրերը կը հոսին. Ինչով տիրացած են այդ դիրքերուն. բանաստեղծութիւնով. չէ բարեկամ. այլ իրենց եւ միմիայն իրենց հաշիւը գիտնալով. Լսա՞ծ էք երբէք որ Կեսարացին ստակ տուած ըլլայ, զգացումներէն մղուած, հոգեկան հաճոյք մը վայելելու, եւ կամ նոյն իսկ հոգին դժոխքէն փրկելու. Չի տար եւ պիտի չտայ, ո՛չ այնքան ազահութեան ոգիէն մղուելով, որքան իր սկզբունքին դէմ գործած ըլլալու վախով. «Խենդ չեմ այնքան», կը արամաբանէ Կեսարացին, «որ ստակներս ծովին պիտացը յանձնեմ. ես առանկ անորոշ քանի մը համար եւ առանց սակարկութեան մարդու ստակ չեմ տար. թող փրկեն հոգիս, թող առնեն ստակս».

Կեսարացին բարիք չգործելով խղճի խայթ ալ չի զգար, մտածելով թէ՛ Աստուած մարդու գործածներուն համար հաշիւ պիտի պահանջէ եւ ո՛չ թէ չգործածներուն համար. Թողունք հիմա Կեսարացուն այդ բնազանցական եւ անդրչիբիմեան խնդրոց վրայ ունեցած համոզումները. մտածենք թէ՛ իրեւ մարդ եւ իրեւ անհատ մը մարդկութեան մէկ բաժանման, ո՞վ աւելի օգտակար եղած է, կամ վնասակար եղած չէ. գործնական համարուող Կեսարացիները թէ՛ օրինակի համար Ակնցիները, որոնք կրնան ներկայացուիլ ազգին մէջ իրեւ բանաստեղծ, իրեւ դասաւանդ կամ գրագէտ, եւ երբեմն ալ խմբագիր. Պահ մ'այնպէս ենթադրենք թէ՛ մենք Կեսարացիներս՝ օգտակար չենք եղած ազգին՝ ստակ չտալով. բայց եկուր տես թէ՛ անոնք (բանաստեղծ Ակնցիները կամ գրագէտ Պոլսեցիները) ոչ թէ միայն անօգուտ եղած են ստակ չտալով ազգին, այլ նաեւ վնասակար, ազգին շատ մը ստակները կորզելով եւ փոխարէն ազգին մէջ արտադրելով կամքէ եւ անհատականութիւնէ՛ զուրկ, տկար, թուլամորթ եւ անգործ երիտասարդներու լէզէոն մը, որոնք միայն եւ միայն խօսիլ գիտեն, իսկ գործնականի՞ն մէջ... սքօք. Երանի թէ ազգին բոլոր անգամները իրենց անձին միայն օգտակար, բայց միանգամայն ազգին ալ ոչ-վնասակար ըլլային, ինչպէս կը կարծուի թէ եղած ենք մենք Կեսարացիներս. Հիմա լաւ ըմբռնեցի՞ք թէ ինչու Կեսարացին իրմէ զատ մէկուն ստակ չի տար. մենք մինչեւ որ ծառին ճիւղին վրայ հինգ հատ լեցուն

ընկոյղ չտեսնենք, պարապ տեղ քար չենք նետեր անոր: Եւ ի՞նչ հարկ երկարօրէն մենք մեզմէ ջատագով հանդիսանալ մեր առաւելութեանց վրայ: չկարգացի՞ք Բիւրակնի վերջին թիւը, որուն մէջ կեսարացի չորս տարեկան տղեկ մը կրցած է ի վսեր գալ խոշոր եւ գունչացող Հրեայի մը հետ. ալ անկէ հոգ գիւրին է շարել համեմատութեան մը եզրերը:

Այո՛, այս բոլոր առաւելութիւններու մէջ, պէտք է խոստովանիմ կեսարացիներուս մէկ տկար կողմը, (վատահետ կ'այրենակիցներուս ներողամտութեան). ճիշդ սա է թէ՛ սա մեր ճարպիկութիւնը ըսած քիչ մը խաբըլիլը է խարդախութիւնով. եւ ո՞վ հիմա զուտ կաթ ծախելու անմտութիւնը ունի: Բայց մենք այդ բանին համար ալ խղճի խայթ չենք զգար. քանի որ աւելի մեր պապենական սկզբանց հաւատարիմ մնալու համար կ'ընենք զայն, քան թէ մարդ խաբելու համար: Եւ սակայն ճիշդ պէտք է խօսիմ (սատանային հոգի պիտի տամ) ստակը շատ կը սիրենք, ամօթ չէ եւս:

Բայց խնդիր է գիտնալ թէ՛ մենք՝ կեսարացիքս՝ պիտի կարենա՞նք մինչեւ վերջը այսպէս միայն գործնական մարդ ըլլալու մեր նշանաբանը չփոխել: Վախեմ կեսարիոյ նոր սերունդը, դպրոցականները, չկարենան իւրացնել իրենց՝ այրերու նկարագիրը: Ա՛խ սա դասատուները... ազգին չընկերօսախը պեղաները, որոնց վրայ յաջորդով:

ԱՐԾԱԹ-ՊԱՇՏՈՂԵԱՆ

Կեսարիա, 6 Յունուար 1899

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ո՞րք եւ ի՞նչ ԶԵՆՈՒՆ ԵՐԿԱՅՆ Կ'ԱՊՐԻՆ. — Իտալական լրագիր մը հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը հրատարակէ երկարակեցութեան պայմաններուն վրայ, որոնք Հռոմի հռչակաւոր բժիշկներէն Տօքդ. Լուիճի Սամպոնիի գննութեանց արդիւնքն են: Տօքդորը կը բողոքէ ընդհանրապէս ընդունուած սա գաղափարին դէմ, թէ կեանքը աւելի կարճատեւ կ'ըլլայ ջերմ կլիմաներու տակ քան ցուրտ երկիրներու մէջ: Եւ իր կարծիքը հաստատելու համար յառաջ կը բերէ շահեկան վիճակագրութիւններէ քաղուած համոզիչ օրինակներ: Հակոտնեաներու մէջ ապրող երկու ժողովրդոց՝ Արաբացւոց եւ Եսքիմացւոց՝ երկարակեցութեան միջին թիւը քսան եւ հինգ տարիէն աւելի չէ: Հարաւային Ամերիկայի անհիւրընկալ ծովեզերաց ժողովուրդները՝ նեկթին բարձրութեանց վրայ ապրող ժողովուրդներուն չափ երկար կ'ապրին: Հնդկաստանցիք որ 9 տարեկանին չափահասութեան կը թեւակոխեն, ընդհանրապէս շատ երկար կ'ապրին: Եւրոպայի հարաւային երկիրներու բնակիչներու երկարակեցութեան միջին թիւը աւելի բարձր է քան հիւսիսային երկրաց բնակիչներու միջին թիւը: Օրինակի համար Անգլիա՝ 28 միլիոն բնակիչի վրայ 146 հարիւրամեայ միայն ունի, մինչ Սպանիա 401 հարիւրամեայ ունի 18 միլիոն բնակչի վրայ: Ասոր հակառակ ամէն երկրի մէջ մահերու թիւը բարձր է քաղաքներու մէջ: Ասոր պատճառը կլիման ըլլալէ աւելի, առողջապահական օրէնքներու անտեսելին

եւ քաղաքային կեանքին յատուկ տարապայման յոգնութիւնն է:

1000 հոգիի վրայ 60 տարիքն անցընողներու միջին թիւն է, յԱնգլիա՝ 102, Սկոտլան 72 եւ Իրլանտա 60: Այս թիւ Թրանսալի մէջ կը հասնի 127ի, Գերմանիոյ եւ Հոլանտայի մէջ՝ 77, Տանիմարքայի մէջ՝ 84, Շուէտի՝ 88, Նորվեգիոյ՝ 90, Աւստրիոյ ու Բորդուկալի՝ 71, Սպանիոյ՝ 58 եւ Յունաստանի մէջ՝ 56: Այս թիւ հարաւային Ամերիկայի մէջ կ'իջնէ 50ի, Հնդկաստանի մէջ՝ 40ի: Հետեւաբար կեանքի միջին տեւողութիւնն աւելի երկար է հին քան նոր աշխարհին մէջ:

Այս առթիւ անօգուտ չէ յիշել առողջաբանի մը պատուէրները երկարակեցութեան համար: Ութ ժամ քնանալ. ալ կողմին վրալ պառկիլ. բաց թողուլ միշտ կա՛մ դուռը (կիներուն համար չէ խօսքերնիս) կա՛մ պատուհանը՝ եղանակին համեմատ, որպէս զի սննեակին օգը փոխուի քնանալու ատենը: Նախաճաշէն առաջ քիչ մը շարժում ընել. քիչ միս ուտել, լաւ չնվուած. կաթ չխմել. օգին մէջ երկար պտոյտներ ընել, ընտանի անասուն չունենալ. դիւղի մէջ ապրիլ. խոնաւ տեղերէ զգուշանալ. միայն մէկ զբաղում չունենալ. բարեխառնութիւնը չափաւորել. — Ինչ որ գրեթէ անկարելի է գործադրել:

ԼՈՅՍ ՕԴ. — Ընթերցողներն անցեալ շաբթու հաճութեամբ կարդացին «Եզական հացկերոյթ մը» խորագրին տակ հրատարակուած գուարճալի հատուածը: Ահա մի քանի շահեկան տեղեկութիւններ թանձրացեալ կամ լոյծ օգին վրայ, որ գիտութեան հրաշալի գիւտերէն մէկն է:

Գիտական այդ մեծածախ գիւտը գործնական շատ արժէք չունի: Կ'ըսուի թէ լոյծ օգի առաջին ունիկն, որ Անգղիոյ մէջ արտադրուեցաւ, 700 ոսկիի եղաւ: Այդ գնով լոյծ օգը իրօք շատ սուղ էր: Մր. Թրիփլըր Ամերիկացին ջանաց աժանցնել զայն, եւ յաջողեցաւ ալ: Հիմա այնքան աժան է որ ամէն օր կրնայ զայն ձեռք բերել գիտական եւ առեւտրական աշխարհը: Քոզմոփոլիթի մէջ Մր. Թրիփլըր կը նկարագրէ իր փորձերուն քանի մը արդիւնքները:

Լոյծ օգը, որ պարզապէս հասարակ օդ է, եւ որմէ տաքութեան մեծագոյն մասը հանուած է, հիմա շատ գիւրաւ կրնայ պատրաստուիլ: Գործողութեան սկսուելէ իրր տասնըհինգ վայրկեան հոգք յառակ, սառնորակ եւ լեւոյթով հեղուկ մը կը սկսի թափիլ իրր մէկ մատնաչափ արամագծով խողովակէ մը, եւ չուտով կը լեցնէ տակը գտնուած ամանը: Արտադրութեան այս համեմատութիւնը կրնայ պահուիլ եւ շարունակուիլ բոլոր օրը, եթէ ուզուի: Մէկ խորանարդ ոտք լոյծ օգը կը ներկայացնէ զրեթէ ութ հարիւր խորանարդ ոտք հասարակ օդ: Եւ նորէն իր կազային վիճակին դառնալու միջոցին ընդարձակման մէջ շատ մեծ ոյժ մը կայ:

Պաղաւու չի գար այս զարմանալի գոյացութեան հետ որ ժամանակաւ կը կարծուէր թէ երեւք կարելի չէ ձեռք բերել: Մարդ կրնայ դպիլ անոր եւ չլնասուիլ, պայմանաւ որ շատ գանդաղ չըլլայ իր շարժման մէջ: Տնտնայլդ գէթ սառնահարում յառաջ կը բերէ: Եթէ ոստրէի միսը բաժակ մը լոյծ օգի մէջ ձգուի, այնքան կը պաղի որ կարծես ժամկետով սառեցուցիչ գործիքի մէջ մնացած է:

Եթէ երկար ատեն անոր մէջ թողութիւն, այնքան կը կարծրանայ որքան խեցին որմէ հանուած է: Հուսմ միտը կարելի է սառեցնել այդ հեղանիւթին մէջ, այնպէս որ եթէ զարնուի, հնչէ զանգակի նման, եւ այս վիճակին մէջ կրնայ ծեծուելով փոշիի վերածուիլ: Նմանապէս կարագը այս կերպով կարելի է նուրբ փոշի ընել: Հաւկիթները եւ պտուղները նմանապէս:

Երբ լոյծ օդին ներգործութեան կ'ենթարկուին այնպիսի նիւթեր որոնք սովորաբար չեն սառնիր, անոր ծայրագոյն աստիճան պաղուեթեանը երեւան կուգայ: Սնդիկը լոյծ կը մնայ բոլոր հասարակ բարեխառնութեանց մէջ, բայց կը պնդանայ զրոյէն իբր քառասուն աստիճան վաւրը: Եթէ քիչ մը սնդիկ զրոյի ամանի մը մէջ, եւ մակերեսին վրայ քիչ մը լոյծ օդ լցուի, սնդիկը կը սառնի եւ անթեքելի դաւազանի կերպարան կ'առնէ, բայց այնքան պաղ կ'ըլլայ որ զրեթէ կը ճաթիտէ իրեն դպչող միտը:

ԿՆՈՋ ՍԸ ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բազում Սաւերիինի այրին իր զաւկին հետ առանձին կը բնակէր Պօնիֆաչիօի բարձունքին վրայ անշուք փոքր տան մը մէջ: Լեռան դուրս ցցուած մէկ մասին վրայ շինուած, քաղաքին առջեւ կը պարզուի խութերով ցըցուած երկար նեղուցը: Իսկ աւելի հեռուն կը նշմարուի Սարահնիոյ ցած եզերքը: Տուներու կոյտը՝ ճերմակ լեռան վրայ ա'լ աւելի ճերմակ արատ մը կը թողու: Այդ տուները աւելի կը նմանին վայրի թռչնոց բոյներու, որոնք քարաժայռին կառչած, կ'իջնեն այն առնելի անցքին՝ որմէ հաւերը հեռու կը փախչին: Քամին՝ առանց հանգչելու կը խոնջեցնէ ծովը, կը ծծէ լերկ եզերքը, որ հազիւ խոտերով պարտկուած՝ կը կրծուի անկէ շարունակ, եւ մերթ՝ նեղուցէն ներս կը սողոսկի սաստկութեամբ երկու եզերքները աւեր սփռելով:

Ծովեզերքի քարաժայռերուն վրայ էր այրի Սաւերիինի տունը, երեք պատուհաններով, որոնց առջեւ անբընակ ամայի հորիզոն մը կը պարզուէր: հոն՝ առանձին կը բնակէր իր Անթուան որդւոյն եւ Սէմիլլանթ չանը հետ, որ երկայն ու կարծր մազերով նիհար անասուն մ'էր, հօտերու պահապանաց ցեղէն, եւ երիտասարդ Անթուանի որսի ընկերն էր:

Իրիկուն մը սաստիկ վէճէ մը վերջը՝ Անթուան Սաւերիինի՝ նենգութեամբ սպաննուեցաւ դանակի հարուածով մը Նիքօլա Ռափօլաթիէ որ նոյն գիշերը Սարահնիա փախաւ:

Երբ ծերունի մայրը տեսաւ զաւկին անշունչ մարմինը դուր տուն բերին քանի մը անցորդներ, չլացաւ, այլ երկար ատեն անշարժ մնաց աչքերն անոր վրայ յառած: յետոյ իր խորշոմած ձեռքը դէպ ի գիակը երկնցընելով, խոստացաւ անոր վրէժը լուծել: Մարդ չուզեց քովը եւ փակուեցաւ դիակին քով չանը հետ որ՝ անկողնոյն մօտը ոտքի կեցած, գլուխը տիրոջը կողմը դարձուցած եւ ագին՝ երկու թաթերուն մէջ սեղմած, կ'ոռնար միօրինակ: Նոյնպէս անշարժ կեցած էր պառաւ մայրը որ հիմայ դիակին վրայ ծռած, եւ աչքերը անկած՝ զայն

դիտելով, լռիկ մնչիկ խոշոր խոշոր արցունք կը թափէր:

Երիտասարդը կռնակի վրայ պառկած կարծես կը քնանար: հագուստը ծակծկած եւ պատռտած էր կուրծքին բոլորտիքը, չորս կողմը արիւնլուայ էր, շապիկը, բաճկոնը, անդրաւարտիքը, ձեռքերը եւ երեսը: Արիւնը թանձրացած էր մօրուքին ու մազերուն մէջ:

Ծեր մայրը սկսաւ դիակին հետ խօսիլ: Ծունը երբ ձայնը լսեց, իսկոյն լռեց:

— Անհոգ եղբի, սիրելի զաւակս, իմ խելճ որդեակս, անհոգ եղբի: Վրէժդ պիտի հանեմ: Ննջէ, ննջէ խաղաղութեամբ, վրէժդ պիտի լուծուի: կը լսե՞ս, մայրդ է զայն խոստացողը, եւ դու լաւ դիտես որ մայրդ միշտ կը կատարէ խոստումը:

Եւ այս խօսքերն արտասանելով կամացուկ մը դիակին վրայ ծռեցաւ, եւ իր սառ չրթունքը կպցուց անոր մահացեալ շրթանցի:

Այն ատեն Սէմիլլանթ նորէն սկսաւ հեծել, Երկա՛ր, միօրինակ, կսկծեցուցի՛չ, սոսկալի ողբ մը կ'արձակէր:

Կինը եւ անասունը, երկուքն ալ մինչեւ առաւօտ հոն մնացին:

Հետեւեալ օրը Անթուան Սաւերիինի թաղեցին եւ այլ եւս Պոնիֆաչիօի մէջ անոր վրայ չխօսուեցաւ:

* *

Սպաննուողը՝ ո'չ եղբայր ունէր, ո'չ ալ մօտաւոր ազգական: Չկար մարդ մը որ կարենար վրէժը առնուլ: Այդ բանին վրայ միայն պառաւ մայրը կը մտածէր:

Նեղուցին միւս կողմը՝ ծովեզերքին վրայ՝ առտուընէ մինչեւ իրիկուն ճերմակ կէտ մը կը դիտէր: Հոն Սարահնիական Լօնկօթարրօ փոքր գիւղն է ուր Քօրսիքայի աւաղակները կ'ապաստանին երբ նեղը մնան: գրեթէ միայն անոնք են բնակիչները այդ գիւղակին որ իրենց հայրենեաց եզերքներուն ճիշդ դէմը կ'իյնայ, եւ հոն կը սպասեն յարմար ժամանակին, վերադառնալու համար իրենց շահատակութեանց: Պառաւը գիտէր որ Նիքօլա Ռափօլաթիի ալ այդ գիւղը ապաստանած է:

Օրն ի բուն առանձին, պատուհանը նստած, հոն կը նայէր վրէժանդութեան վրայ մտածելով: Ի'նչպէս պիտի գլուխ հանէր: անոք, անօգնական, հիւսնդոտ, մահամերձ: Բայց խոստացած էր, դիակին վրայ երգում ըրած էր: Անկարող էր մոռնալ, անկարող էր սպասել: Բայց ի'նչպէս պիտի ընէր միւս միակ: Գիշերները ա'լ քուն չունէր, այլ եւս ո'չ հանգիստ, ո'չ խաղաղութիւն: ամենայն յամառութեամբ միջոցը կ'որոնէր: Ծունը ոտքերուն քով կը քնանար, եւ երբեմն գլուխը վեր բարձրացնելով կ'ոռնար: Տիրոջը բացակայութենէն ի վեր յաճախ այսպէս կ'ոռնար, իբր թէ զայն կը կանչէր, կարծես իր անասունի հոգին՝ անմխիթար, պահած ըլլար յիշաշատակը զոր ոչինչ կարող է եղծանել:

Արդ, գիշեր մը երբ Սէմիլլանթ վերստին կը սկսէր հեծել, մայրը յանկարծ գաղափար մը յղացաւ, կատաղի եւ վրէժինդի վայրենի մը գաղափարը: Մինչեւ առտու անոր վրայ խոկաց: յետոյ լուսնալու մօտ անկողինէն ելլելով եկեղեցի գնաց: Աղօթեց ու աղօթեց երեսանկեալ, քարայտակին վրայ, Աստուծոյ առջեւ զգալով իր տկա-

րութիւնը, պաղատելով որ օգնէ իրեն, կարողութիւն եւ զօրութիւն պարգեւէ իր մաշած մարմնոյն, որպէս զի կարող ըլլայ դաւկին վրէժը լուծել:

Յետոյ տուն վերադարձաւ: Բակը հին տակաւ մը կար ուր տանիքին խողովակներէն վազած ջուրը կը հաւաքուէր: Հակառակ կողմին շրջեց զայն, մէջի ջուրը պարպեց եւ հողին վրայ փայտերով ու քարերով հաստատեց. յետոյ չլթայով կապեց Սէմիլլանթը այս խըշտեակին ու ներս գնաց:

Հիմայ անդադար կ'երթեւեկէր սենեակին մէջ, աչքը միշտ Սարտենիոյ եզերքին սեւեռած: Սն՝ մարդասպանը հոն էր:

Շուրջ ամբողջ օրը եւ գիշերն ի բուն, ոռնաց, Պառաւը առտուն անոր ամանով քիչ մը ջուր տուաւ. ուրիշ ոչինչ, ոչ հաց, ոչ ոսկոր: Օրն իրիկուն եղաւ: Սէմիլլանթ ուժասպառ կը քնանար: Երկրորդ օրը շանը աչքերը կը փայլէին, մազերը ցցուած էին եւ խելած կ'ուզէր չլթան բրցունել:

Պառաւը դարձեալ ուտելիք չտուաւ անոր: Սնասունը՝ կատգած, թիրտ ձայնով մը կը հաջէր: Գիշերն ալ այսպէս անցաւ:

Երբ լոյսը ձեղքուեցաւ, մայր Սավէրինի գրացինին գնաց ու խնդրեց որ իրեն երկու խուրձ յարդ տան: Տուն դառնալով, լուսաշողի ամուսնոյն հանգերձներն առաւ եւ յարդով խձկեց մարդու մարմին մը ձեւացնելով:

Սէմիլլանթին խշտեակին առջեւ, հողին մէջ ցից մը տնկելով, անոր կապեց այս մարդապատկերը, որ այսպէս կարծես ոտքի վրայ կեցած մարդ մըն էր, զոր ամբողջացուց հին լաթերով գլուխն ալ շինելով: Շուրջ՝ հակառակ զինքը չարչարող անօթութեան, ձայնը կտրած եւ զարմացած այդ յարգէ մարդուն կը նայէր:

Երբ ամէն ինչ վերջացաւ, պառաւը նպարավաճառին գնաց ու խողի խոշոր երչիկ մը գնեց. տուն վերադառնալով, բակը խշտեակին մօտիկ փայտի կտորներով կրակ շինեց, եւ սկսաւ երչիկը խորովել: Սէմիլլանթ խնայեռ կը ցատկոտէր, կը փրփրար աչքերը տնկած՝ կասկարային, որուն հոտը մինչեւ աղիքները կը թափանցէր:

Յետոյ, մայրը այս ծխացող զանգուածէն յարդէ մարդուն փողկապ մը շինեց զոր բարակ չուանով վզին շուրջը կապեց ամուր մը, կարծես մսին մէջ կ'ուզէր մտցնել: Երբ վերջացուց այս գործողութիւնը, շունը արծակեց: Ահարկու ոստու մով մը անասունը շինծու մարդուն վզին կառչեցաւ եւ թաթերը ուսին դրած սկսաւ բզկտել: Մերթ վար կը գլորէր որսին մէկ կտորը բերնին մէջ, բայց խկոյն նորէն կը խոյանար, եւ սուր ակռաները չաւանդներուն մէջ մխրձելով մսի փոքր կտորներ կը խլէր, դարձեալ վար կ'իյնար ու նորէն կը ցատկէր ալ աւելի կատգած:

Պառաւը՝ անշարժ ու համր՝ կը դիտէր վառած աչքերով: Յետոյ նորէն չլթայեց անասունը, դարձեալ օրերով անօթի պահեց եւ վերսկսաւ այս տարօրինակ վարժութիւնը:

Երեք ամիս շարունակ վարժեցուց շունը այս կերպ մաքառման, ակռաներու հարուածներով տիրանալու այս ճաշին: Այլ եւս չէր չլթայեր զայն, իր ձեռաց մէկ շար-

ժումը բաւ էր մարդապատկերին վրայ խոյացնելու:

Շանը սովորեցուցած էր զայն փառատել, մինչեւ անգամ առանց վզին բոլորաթքը ունէ ուտելիք զնելու: Իսկ յետոյ, ի վարձատրութիւն, խորոված երչիկը կուտար տնոր:

Սէմիլլանթ՝ մարդը տեսնելուն պէս կ'սկսէր զողալ ու աչքերը կը դարձնէր տիրուհւոյն, որ «գնա» կը գոչէր սուր ձայնով մը եւ մատը վեր հանելով:

Երբ ժամանակը հասած համարեց, մայր Սավէրինի կիրակի առաւօտ մը գնաց խոստովանելու, եւ յափշտակեալ ջերմեռանդութեամբ հաղորդուեցաւ: Յետոյ աղքատ մարդու ցնցոտիներ հաղնելով, սակարկեց Սարտենիոյ ձիորսի մը հետ որ զինքը շանը հետ նեղուցին դէմի եզերքը փոխադրեց:

Հետն առած էր կտաւէ պարկով մեծ կտոր մը երչիկ: Սէմիլլանթ երկու օրէ ի վեր ծով էր: Պառաւը կը գրգռէր շունը. ամէն վայրկեան զգացնել տալով անոր՝ ուտելիքին հոտը:

Լօնկօթարրօ հասան. ծպտեալ Քորսիքացին կաղալով կը քալէր: Հացադործի մը մօտեցաւ եւ Նիքօլա Ռավօլաթի բնակարանը հարցուց. տեղեկացաւ որ դարձեալ իր առջի արհեստովը, հիւանդութեամբ, կը զբաղէր, եւ խանութին մէջ առանձին կ'աշխատէր:

Պառաւը հրեց դուռը եւ անոր անունը տուաւ:

— Է՛յ, Նիքօլա:

Մարդը դարձաւ: Այն ատեն պառաւը թող տալով շունը, գոչեց.

— Գնա՛, գնա՛, լափէ՛, լափէ՛:

Կենդանին խնայեղ խոյացաւ բռնեց, կոկորդէն: Մարդը բացաւ երկու բազուկները, սեղմեց շունը եւ գետին գլորեցաւ: Քանի մը երկվայրկեան զալարեցաւ ոտքերը գետնին զարնելով, յետոյ անշարժ մնաց, մինչ Սէմիլլանթ կ'որոնէր վիզը զոր կտոր կտոր կը բզկտէր:

Երկու զրացիներ որոնք դուռը նստած էին, ի վերջոյ յիշեցին թէ ծեր աղքատ մը նոյն օրը դուրս կ'եկնէր Ռավօլաթի խանութէն, հետը ունենալով վտիտ սեւ շուն մը որ բան մը կուտէր քալած ատեն, թուխ բան մը զոր տէրը կուտար իրեն:

Պառաւը նոյն իրիկունը տուն վերադարձաւ, եւ գիշերը խաղաղ քուն մը քաշեց:

ԿԻՅ ՏԸ ՄՕԲԱՍԱՆ

Թարգմ. Յ. Գ. Կ.

ՍԻՐՏԸ ԵՐԱՄ ՏԻՇԼԷԿ ՄԸ

(Շարունակութիւն 28 քիւէն)

Ո՛ւր ձգեցինք խօսքերնուս թելը. — Հա՛. միտքս եկաւ:

Էֆէնտիմ, մեր ախճի պարոնը, երկրորդ անգամ ըլլալով բերնիս չափն առնելէ յետոյ, յանձնարարեց ինծի 3—4 օր վերջը գալ, որպէս զի փոփոխ ընէ:

Ե՞ս ըսես, զլիւսու դարնուած գառնուկի պէս համա-կերպող, ալ բանը գործը ըռափը դրի, եւ սուտ հիւանդ

ըլլալով սկսայ տունը նստիլ եւ Սաղմոս քաղել։ Սակայն պիտի ըսէք որ, այսչափ ատամնազուրկ մարդիկ, նոյն իսկ ծերեր կան, գէշ աղէկ՝ անոնք լինչպէս կը խօսին ու կը տեսնուին։ Ըսածնիդ չիտակ է, միայն թէ անոնք, երկար տարիներու խօսելու վարժութիւն մ'ունենալով, ա'լ իրենց համար սովորական ու բնական բան մը եղած է։ Մինչդեռ իմ անանկ չեղաւ։ Հապա, մէկ անգամէն՝ 12 հատ կիւղէլիմ ակոսաներուն եմէն կը մտնելուն համար, բերնիս մէջ անագին յեղաշրջում մը տեղի ունեցաւ, եւ որով դատապարտուեցայ յանկարծակիս փեղքելութեան։

Հիմայ անանկ ենթադրեցէք որ, իմ արհեստս խօսիլ եղած ըլլայ, օրինակի համար՝ քարոզիչ կամ թեզիկաւիստ եմ։ Երկու պարագային մէջ ա'լ՝ կէս մեռել մարդ մը կը սեպուիմ, որովհետեւ, արհեստս բանեցնելու համար պէտք եղած անհրաժեշտ գործիքը խանդարուած, եւ խռոչոռիսաշ եղած է։

Ասոր հետ մէկտեղ, անգամ մը փորձենք։ Քարոզիչ եմ, պիտի խօսիմ։ Ոտքերնիդ պազնեմ մի՛ խնդաք։ Կը սկսիմ կոր...

— Բասէ՛ք (բացէք ըսել կ'ուզեմ) Տնիտոսի դասերէտէրօտ զուլիւր։ — Ուսի ուսով հետեւինթ Արաթեալին խօսութեան, եւ անա ինձ պատվէլ տուտայ հաւատասեաններուն։

Եղաւ այս խայտառակութիւնը, աղօթե՛լ կ'ըսեն ասոր, թէ ոչ՝ գայթակղութեան պատճառ տալ։

Քիչ մ'ալ թէզիկեանտարութիւնը փորձենք։

— Պոյուլուն էֆէնտիմ, նէ՛ ալա ֆաթիստալալը մըզ վալ, զալիֆ ճալչաֆլըթլալըմըզ տա պուլունուլ, տը՛լ տը՛լ տը՛լ տը՛լ տը՛լ, ֆը՛ս ֆը՛ս ֆը՛ս ֆը՛ս ֆը՛ս։ Խանքարներով թուք։

Ձեզի կը թողում դատել՝ յաճախորդին կրելիք տպաւորութիւնը։ Ժե՛ծ չուտելս ալ, ինծի ճա'պա։

Բայց պիտի ըսէք որ՝ կարելի է աս փորձանքը գըլուիլը եկած մարդը՝ չուկան արհեստաւոր մը եւ հետեւապէս՝ մինչեւ իրիկուն խօսելու պարտաւորուած չէ։ Եստ աղէկ, ան ալ փորձենք։ Պէտք եղաւ որ աշկերտիս յանձնարարութիւն մը պիտի ընեմ սա կերպով։

— Ծօ՛ Թէզորդ, տընա ուստա Նիտոլոսին ըսէ թի, թէթ թար մատնիներուն գործը ինտո՞ր էզաւ. տալնիթէն ալ նայէ թի հաճի Մարգարը ճանալի փալա էփէլ է նէ՛ թող տատը թիլիթով վասսուն փալայի չընէ տէ արնէ պէլէ։

Կը կարծէ՞ք որ, տղան ասչափ խեղկատակութեան միջոցին կարենայ ինքզինքը զսպել, եւ քանի մը անգամ խնդալէն չմարի։ Ասկէց աւելին կայ։ — Դուռնէն դուրս ելածին պէս, առաջին դիմացը ելլող ընկերներուն։

— Ծօ՛ Միհրան, Լեւոն, Գիբգոր, — ծօ պոն մը էզաւ քի, վարպետս չիկա՞յ, տեսնաս, փիւթիւն առդաները թափեր էն տէ, լախըռտը չկրնար կոր ընել, քանի խորաթէ նէ՛ կը ճաթիմ կոր խնտալէն։ Հիմայ ըսաւ քի — «Հաճի Մարգարին տընա աէ՛ էյօլ տանայի փալա էփէլ է նէ՛ թող տատը թիլիթով վասսուն փալայի չընէ տէ՛ արնէ պէլէ»։

Եւ այս յորովայնէ ընտրեալ լակոսները, իբրեւ թէ իրենց վարպետներուն յանձնարարութեամբ, պատրուակ մը կը գտնեն օրը 40 անգամ ինծի գալ, զիս խօսեցնել

եւ քթիս խնդալ։

Հիմա համոզուեցա՞ք։

Ահաւասիկ ես ալ, այս ամէն անպատեհութիւնները հաշիւի առնելով՝ սուտ հիւանդ եղայ ու տունը նստայ։

Գլխու ցաւ չտամ, վերջապէս որոշեալ օրը՝ ճիտը տակը մնալիք Տիչճիիս ելայ դացի։ Ա'խ. ա'խ, մի մեղադրէք զիս։ Պաքուի նաւթանորերուն պէս՝ սիրտս ու հոգիս վառած է։

Նստայ թիկնաթոռին վրայ. տատը վայրկեան յետոյ՝ հանդիսաւոր արարողութեամբ բան մը առաւ բերաւ։

Կարծես՝ մոռեալական կմախքի մը գանկէն հանուած մոխրադոյն կզակ մ'էր, մեղրամոմի վրայ կարգաւ շարուած եւ հազար ու մէկ հոտերով չաղախուած անաղին զանգուած մը՝ զոր սկսաւ բերնէս ներս խոթել։ Հրեց. հանեց, չիտիկեց, նորէն հանեց, սկսաւ ակոսները փոխել։ — «Աս պզտիկ է, անիկա մեծ եկաւ, հիմա դի'ր նայիմ, հա՛ չէօյլէ, աղէկ է ես'։ Ատամ, հասըլը ես աս զէնահաթը մէկտեղ պիտի տանիմ վէսսէլամ (աճապա բնաւ ծնած չըլլայիք նէ որի՞ն խաթրը կը մնար)»։ Ձերկարեմ, այս տանջանքէն յետոյ՝ չորս որ ալ թափուտական շրջելէ վերջ, բնաւ մտքէս չելլար, շարաթ իրիկուն մ'էր, ելայ գացի որպէս զի վարպետին չինած արհեստական ակոսները դնելով՝ վերջ գտնեն կրած տառապանքներս, որով նոր աշխարհ եկած մարդու մը անճառելի երանութիւնը քալիտի վախէի։ Ո՛վ յուսախաբութիւն, ո՛վ կոտորակիք մատուրներ, ո՛վ չորնալիք լեզու, ո՛վ քա՛ր ծնելիք արաւած։

ՏԵՂԵԿԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՇՈՂԱԿԱԹ ԽԱԹՈՒՆԻՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Ծաղիկ ես, օրթաի,
Ծանիկդ կարի։
Մուխոֆճի՛ կատար,
Մոմիկդ մարի։

Մահալէին մէջ,
Մեզ թէճճալ ըրի'ր։
Տըրիկդ հատնի,
Տէտիկին ըրի'ր։

Ղազէթայիդ մէջ,
Ծօ՛ ըստըթալը։
Մեզի գրեք ես,
Բէ՛ք ուզուն պօյլը։

Սէնի՛ չար Ծաղիկ,
Քեզ ի՞նչ ըրինք քի։
Քա կանք տէ վրադ
Փօստդ հանե՞նք մի։

Մենք մարդուն հալը,
Բէք եաման կ'ընենք,
Չօրպային քեռտին,
Գըլխուն կ'անցընենք։

Գրածդ ետ առ,
Շնթովէ նստէ.
Չարչի ելլամ նէ
Հալդ եաման է:

ՇՈՂԱԿԱԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՐՔԸ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՀԱՒԱՔՈՒԻ

Տեսէք, կուտին ձայնը լսելուն պէս, ի՞նչպէս մէկիկ մէկիկ քովէս կծիկը կը դնեն: Մեր ժողովուրդին ալ կուտին գալուն պէս, թշուար տեսածի պէս կծիկը կը դնէ կը փախչի: Ի՞նչ կայ, չեմ գիտեր: Բայց չունենալնուն համար չի կրնար ըլլալ. ամէն բաներուն համար պէտք եղածէն աւելի կը գտնեն: Զուարճութեան համար, գրպանին մինչեւ որ պարպեն կուտան, օղիի համար կեանքերնին, պաշտի համար՝ հոգիներն, առաւելի համար՝ պատիւներն, խոշոր համար՝ զգեստներն կուտան, ու չապիկով վարտիկով կը մնան, չաղղի համար՝ խելքերնին ու մտքերնին ալ կուտան, աշխարհ աչքերնուն չեւեւար, ունեցածնին չունեցածնին, ինքզինքնին ալ հետ կը հանեն կուտան:

Շիտակն ըսելու համար, այս աստիճան անճշտութեամբ բնաւ մէկ տեղ մը, բնաւ մէկ ազգի մը մէջ տեսնուած բան չէ: Բայց երբ կարգը կեդրոնական Սընտուկին 5 զրուշ տալու կուգայ, ինչո՞ւ հոգիներն կ'ելլէ, ձեռներնուն 5 փարայ չիլիւր: Անկուտի են ըսենք նէ՛, չէ, ուրիշ ամէն բանի կը գտնեն. ախտ է ըսենք նէ՛, ուրիշ բաներու համար ալ անանկ պէտք է ըլլան՝ որ չեն: Ի՞նչ է ուրեմն ասոր պատճառը. մենք ինքզինքնիս խաբելով, կը պարծենանք թէ Եւրոպացիք սանկ կ'ընեն, նանկ կ'ընեն. մենք ալ անոնց կը հետեւինք կոր ըսելով:

Մարդիկը՝ ամէն բանէ առաջ, իրենց զաւկին կըրթութենէն ու դաստիարակութենէն ալ առաջ տուրք տալու պարտաւորութիւններն կատարելու կ'արտօրան, եւ ամէն տեսակ տուրքն ալ սիրով կ'ընդունին կը վճարեն:

Աս նախնական տուրք է ըսելով կուտան, եւ բնաւ չեն տրտնջար: Եւ ասոնց մէջ անանկ մարդիկ կան, որ օրը եթէ Փրանգ ու կէս վաստիկու ըլլայ, զիտարկը մէկ ու կէս մէթր վեր կը նետէ: Աղէկ ա՛, մեր մէջ ամենէն ստորին մարդը եթէ րեկնչպիւրութիւն ընելու ալ ըլլայ, օրը 8—10 զրուշ կը պլորէ գրպանը կը նետէ. փա՛սք Աստուծոյ, մեր տուրքերը անանկ անոնց պէս՝ ոչ ոլորք ունին եւ ոչ հիւսուած: Օշուպ օշանճաւ մէկ տեսակ տուրք մըն է, ան ալ տարին 25, 50 կամ 75 զրուշ. խեղճ գումար մը, զոր կեդրոնական Մատուկը ժողովելով, կարօտ թաղերուն եւ կեղեցիներն կամ զպրոցին պիտի օգնէ. թէպէտ անանկ մասնաւոր թաղային մատուկներ ունինք՝ որ մէկ հատը մէկ քանի կեդրոնական Մատուկներ, իրենց գանձապետներով մէկտեղ, ծախու կ'առնէ: Եկու տես որ կարօտ մատուկներ ալ մէկ կողմէն կեդրոնական Մատուկը պաշարելու վրայ են: Ի՞նչ բնէ աս հիմայ իր անկուտի վիճակին մէջ. ժողովելիքը 25, 50 կամ 75 զրուշ է, ան ալ տուրք չի կայ: Մարդու պէս ըսաւ՝ չեղաւ, աղաչեց՝ չե-

ղաւ, պաղատեցաւ՝ չեղաւ: Ուստի ինքն ալ եղաւ, որուն գործը որ Պատրիարքարան ինայ նէ՛ մինչեւ 75 կամ գոնէ 25ը չառնէ, գործերնին չտեսնելու խաւար տուաւ. կուզէ նէ՛ չորչալ տայ, չտուողը դարձեալ չի տար, եւ չի տալու համար ալ ամէն տեսակ նուաստութեան կը զիջանի: Մէկը կ'երթայ իր քահանան կը գտնէ ու ձեռքը կը պագնէ:

— Աստուած օրհնէ, ի՞նչ կայ:

— Ինծի վկայական մը տուր որ Պատրիարքարան տանիմ:

— Ի՞նչ բանի համար, օրհնած:

— Տուրք տալու անկարող է ըսէ՛, որ դործ մը ունիմ տեսնուի:

— Զանրմ, ի՞նչպէս, հիշատանկ բան կ'ըլլա՞յ:

— Էօ՞Փ, Զատիկն տունօրհնէքդ պօլճա կուտամ, ըսելով, կը յաջողի քահանային ձեռքէն անկարողութեան վկայական մ'առնել եւ Պատրիարքարան տանելով անկուտի գործը տեսնել տալ:

Անդին ուրիշ մըն ալ տուն մը ծախու պիտի առնէ, իշխուխապիւր առնելու համար կ'ելլէ ժողովրդապետ վարդապետի մը ոտքը ձեռքը կ'իյնայ, եւ կ'աղաչէ որ անկարող ըլլալուն վկայագիր մը տան ձեռքը:

— Աղէկ ա՛մա, էֆէնտի, ի՞նչպէս կրնանք տալ, քու կարողութիւնդ տեղն է:

— Զանրմ, քեզի անա՛նկ ըսել կը վայլէ:

— Ի՞նչպէս, տունդ երկու պեւիկնե՞ ունիս:

— Տէր ողորմեա, թէյզէիս աղջիկներն են:

— Ո՛վ կըլլան նէ ըլլան, հէ՛մ դուք ութ հարիւր ոսկիի տուն ծախու կ'առնէք կոր, 75 զրուշ չէ՞ք կրնար տալ. այսպիսի բան իմ խղճմտանքիս դէմ է:

— Զանրմ, ան բարան ալ րեհիկով ուրիշ տեղացի փոխ կ'առնեմ կոր, չէնէ իմ բարա՛ս ուսկից է, կ'աղաչեմ շուտ ըրէք:

— Զենք կրնար:

— Անանկ է նէ ես ուրիշ տեղ կը դիմեմ, դուք զիտէք, ըսելով, աս ալ այս ճամբով կը յաջողի վկայագիր մը խլել, եւ չիտակ Պատրիարքարան վազցնել:

Ուրիշ մըն ալ կ'ելլէ թաղականին կամ մըխրաւիին ինայով կը յաջողի վկայագիր մը խլել, եւ չիտակ Պատրիարքարան վազցնել:

Մենք անանկ մարդիկ կը ծանչնանք, որ իրենց ծանրութեան մէկ քանի անգամը ոսկիի մէջ լողալով կը խզուին կոր, բայց ազգային տուրքի դրամանաւաքէն հրեանին պահելու չե՛ն ամչնար:

Ասոր համար ալ Պատրիարքարանի անտուկը կը չաւրունակէ մնալ իր յուսահատական դատարկութեան մէջ:
Ա. Ս.

ՍՈՒԱՐԷ ՏԱՆՍԱՆ ՄԷՄՆՈՒՆ ՕԼՈՒՐՍՈՒՆ ՄԷՆՏԷ ՎԱՐՍԱՆ

Եղանակին յարմարելու համար ըսենք, թէ զրօսանքի սէ՛ր ըսենք, ինչ որ ալ ըլլայ, սա ճշմարիտ է որ ամէն տեղ հրեկոյթներ տրուելու սկսան: Անցեալները,

Բերայ տան մը մէջ առաքէ տանտանոյի համար մեծ պատ-
րաստութիւն տեսնուելու վրայ էր. տան բոլոր մարդիկը
գրեթէ մեծ ու պզտիկ գործով մը զբաղած էին. վասն
զի սուտարէի մը եւ սուտարէ տանտանի մը պատրաստու-
թեան մէջ եղած տարբերութիւնը մեծ է. որովհետեւ
նախ եւ առաջ հանդիսականները ընդունելու համար տա-
ներկու գոմիսէրներ նշանակելու է, պարերը կարգադրե-
լու է, օշարակ մատուցակելու ժամերը որոշելու է, վեր-
ջապէս հազար ու մէկ մանր մունր եօթիւքներ կան ու-
րոնց մէկուն զանցառութիւնը մեծ տգիտութիւն կ'են-
թաղրէ: Արդ ինչպէս ըսինք, տան մէջ ամէն մարդ գոր-
ծով մը զբաղած ըլլալով, տանը տէրը պակասութիւն մը
չըլլալու համար ամբողջ կարգադրութիւնները ընելէն
վերջը հետեւեալ հրահրագիրը ցրուեց.

«Պու աղչամ խանէմիզաէ թէքլիֆօրիզէ սուտարէ
տանտանըմըզ օլաճաղընտան, զաթընըզն տախի միւսէր-
րէտ թէշրիֆէ բաղպէթ պուշուրմալէրի խասսէթէն թէ-
մէնի օլունուր էֆէնտիւմ:

«16 Յունվար 1899»:

Այս հրահրագիրներէն մէկ հատ մըն ալ մեր Ալմո-
սէին ձեռքը անցնելով, գիշերուան որոշեալ ժամուն
չսպասելով ափալ-թափալ վազելով, առջի իրկուրէն
սուտարէին տանը դուռը ափ առաւ, մինչ պատրաստու-
թիւն կը տեսնէին:

— Պաքսանա, Կըլմէս, սալօնուն սօպասը եաղը-
տը . . .

— Տուտու նէ՞ տէյօն, հէչ սալօնըն սօփասը երիւ-
լը՞ր մը:

— Հայ, սօփասը զաֆանտա բարալանսըն, ծօ՛, սօ-
պա՛, սօպա, սօպայը եաղտըն:

— Սօպայը եախալը իքի սահաթ օլտու նէ՞յնէն:

— Վա՛յ հայվան գաֆալը, ծօ չիմտիյէ գատար սէօն-
միւշ տիր օ:

— Սէօնաիւլիւսէ նէ՞ օլմուշ, աամ տուտում սաղ
օլտուն, օտուն եօխ տէյիլ ա՞ . . .

— Հէմէն եօղ օլտսըն, օտուն բարալըլա տըր, պի-
լիյօ՞րմուտուն:

— Մամա, չայ վաղթը գօնեադ տա չըգաճադաւ,
թիրպուշօնումուղ եօղ քի չիչէնին մանթարընը աչայըմ:

— Հայտէ, Կըլմէս, գարշըքի թագուկ տուտունուն
էվինէ կիթ տէ, սէօյլէ քի թիրպուշօնու վէրսին, չա-
փուղ օլ:

— Ղուշ կիպի կիտէր կէլիւրիւմ, ըսելով Կըլմէս թա-
գուկ տուտունին տունը գնաց:

— Լիւսի, սէն նէյէ՞ կիլինմէմիչին տահա, տալէթ-
լիւր չիմտի նէրաէ իսէ կէլիւլէր. սահաթ իւչէ կէլիյօր:

— Քա ճանըմ, նէ՞ կիլէնիւմ պիլմէմ. կէլէնիւր տէ-
քօլթէ՞ մի կէլէճէք, սէմըլը մի:

— Ամա՛ն, պիլմէմ արթըզ, տէքօլթէնիւզ տէ եէրէ
պաթսըն սէմըլընըզ տա. քա ճանըմ, չիմտի նէրաէ իսէ
միսաֆիւլէր կէլիւր, պու նէ՞ այըզ շէյ օլաճադ, իշտէ
պէյազ կառնիլի մալի ֆիսթանընը կիլ:

— Պէն արթըզ սօսիէթէյէ էյլէնճէ օլամամ, թէմ-
ճիտ եէմէյի կիպի ըսըթ ըսըթ վիրա օնու կիլ, հէր քէշի
զահէր իւսթիւմէ կիւլաիւրէճէյիւմ:

— Ամա՛ն պիլմէմ, զը՛զ . . . կիթ իւսթիւմէն, նէ՞
իսթէրսէն օնու կիլ:

— Ճանըմ նէ՞ օլմուշ, նէ՞ վար, բաթըրալընըզ նէ՞ տիր:

— Պիլմէմ, Յուսէփ աղա, պու աղչամ հէփսի պի-
րէր պօյ չէքիյօր, իքի տիրէմ աղըմ գալտը օնու տա չա-
չըրաճաղըմ: Օ տէյիլ ամա, բիյանիսթ տահա կէլմէտի,
սաղըն պաչա եէրէ կիթմէսին:

— Իսթէր կէլսին, իսթէր կէլմէսին: Ատուֆ սաղ
օլտուն, մանտօլին իլէ պիզի բէք կիւզէլ էյլէնտիրիւր:

— Ամա եաբտըն հա՛, օնուն էյլէնտիւրի տէ էյլէն-
տիրտիլի տէ քէնտինէ օլտուն:

— Քա ամա, նէ՞ մինասիպէթ, սահաթ տէօրթտէ
մութլազ կէլէճէք, օնար ֆրէնիկ տիր, սէօյլէրինտէ տու-
րուրար:

— Պանա գալսա, Կըլմէսի պիր տահա կէօնտէրսէք
արգասընտան, օ տա թիրպուշօն կէթիւմէյէ կիթտի օր-
տա գալտը:

— Իշթէ կէլտի, մամա. նէ՞րտէ տիր կէթիւրտին:

— Կիթ սէլամ սէօյլէ տէտի, էյիտէն աղնա քի, թի-
րէ՞ մի իսթէյօրար էպրիւշիւմ մի:

— Ծօ նէ՞ իսթէտին քի:

— Տուտու սէլամ էթտի, թիրէ իլէ էպրիւշիւմիւ
իսթէյօր տէտիւմ:

— Գաֆասընա պիր թանէ էնտիրէսին քի. ծօ, սա-
ղա թիրէ էպրիւշիւմ լաղըրտընը էթտի՛մ, թիրպուշօն,
հայվան, չիչէ մանթարը չըգարըրար:

— Հի՛շ չիչէ մանթարը չըխարտըրարընը կէօրմէմի-
չիւմ պէն:

— Էյ պէն գալըն գաֆալըյա լաղըրտը աղնատամամ,
պիրազ տա սէն սէօյլէ Յուսէփ աղա՛:

Այս միջոցին դուռը դարձուեցաւ:

— Գօշ պազ քի՛մ տիր Լիւսի:

— Զօրիկ աղալարըն թագըմը կէլտի, մամա:

— Քա վո՛ւշ, չիմտի աղըմա կէլիւր, ծօ Կըլմէս չա-
փուղ գօշ, սալօնուն լամպալարընը եադ, պէնտէ միսա-
ֆիւլէրի գարշըրտմաեա կիտէյիւմ, ըսելով սանդուխէն վար
իջնելու միջոցին, սալօնին յարկը ապակիներու կոտրե-
լու ձայն մը ելաւ:

— Գօշ, Լիւսի, Կըլմէս սալօնտա լամպալարը դըր-
տը գօրգարըմ:

Մատմաղէլ Լիւսի աճապարանօք սալօն մտած ժա-
մանակ Կըլմէսին գարնուեցաւ:

— Քէօր, հայվան, աղ տահա պէյնիւմ տաղըլաճադ-
տը, նէ՞ եաբտըն, եինէ պիր չէ՛յ մի գըրտըն:

— Ամանը՛ն, պէնտէ պիլմէմ նէ՞ օլտու. թալլինին
իւսթիւնտէ դարանլըիտա իսպրիթ դութուսընը արար
տուրուրիսին, էլիթէ դաղ լանպասը կէլինճէ, սու չիչէսի
սանմալը՛մ մը. պիր եուտըրընճա, լարղըտախ պանօս
թէքէմէ տիւշտիւր դըրըլարը, թէքմիլ իչլիտէքի զաղ տա
իւսթիւմէ թէօխիւլտիւ:

— Վո՛ւշ, տէմէ, չիմտի չըտըրըրըմ. չուտան պիր
քիպրիթ եադ, պազայըմ օրթալըզ նէ՞ հալէ կիրմիշ:

— Խիրպիթ մի եախայըմ, պէն տէլի օլմատըմ,
իւսթիւմ պաչըմ թէքմիլ զաղ օլտու, խիրպիթի թու-
թուշաուրունճա, ամանըն լարղըտախ բարալարըմ:

ԳԳՈՒՄ

(Շարունակելի)

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ ՄԻՔՐՈՊԸ

Ասկէ քանի մը չարաթ առաջ հրապարակաւ Պատ. Օրաթերթերը տեսակ տեսակ խորագիրներով ցաւակցութիւն յայտնած էին հայ հարսի մը ժամատանդէ վարակուելով քանի մ'օր յետոյ մեռնելուն առթիւ :

Բոյց մի՛ զարմանաք, սիրելի ընթերցողներ կամ ընթերցուհիներ, երբ ուրիշ մ'ալ ձեզ իմացնէ թէ՛ հանգուցեալ հարսին մեծ քայրն ալ որ այս չարթու ամուսնացած է, ան ալ 4 ամիսէ ի վեր ժամատանդի (?) միքրոպներուն յարձակման ենթակայ եղած է եղեր :

Այս առթիւ ազնիւ մօր ցաւակցութիւն յայտնելով, հրապարակաւ կը հրաւիրենք զինքը որ զգոյշ կենայ եւ իր պզտիկ աղջիկը՝ այդ չարածէի ու զազիր ժամատանդին միքրոպներուն համաճարակ չընէ, եւ քիչ մը իր մայրական պարտականութիւնները ճանչնալով, սովորի աւօթ ու պատիւ բառերուն նշանակութիւնը, ու թէ որ աստիճան ազդեցութիւն ունենալու են անոնք մանաւանդ չարահաս աղջկանց տէր մօր մը :

○ mères! prenez garde un peu . . .

ՁԵՐ ՃԱՆՃԻԿԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՆԳԻՍՏ Տ. ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅԻ

Ճշմարիտ քահանան, պարտաճանաչ եկեղեցականը, բարի՛ բրիտանեան, աղքատներու հայրը : Այս մակդիրներուն եւ շատ աւելիներուն լիապէս արժանի էր ծերունազարդ Տ. Սաղաւոր հայրը, որ ի Տէր հանգեաւ երեք-չարթի առաւօտ :

Կրնանք ըսել թէ իսէալ քահանայի տիպարն էր այս բարի եկեղեցականը, որ առանց շատ մեծ զարգացում մը ունենալու, իրմէ աւելի զարգացեալ ու աւելի բարձրատիճան շատ մը եկեղեցականներէ աւելի օգտակար եղած է իր խնամքին յանձնուած ժողովուրդին, որուն սրտին կրցած է տիրել իր պարզուկ քահանայի սիրտարար խըրատներովը, ու այդ խրատներէն ալ աւելի պերճախօս նիւթական նպատակներովը, զորս իր հարուստ ծուխերէն կը հաւաքէր յատկապէս իր աղքատ ծուխերուն համար, գրեթէ միշտ մոռնալով թէ ինք ալ քսակ մը պէտք է ունենայ :

Աղքատներուն օգնել, չքաւոր աղջիկներուն օժիտ պատրաստել, հրկիզեալ աղքատներու բնակարան ձարել, ասոնք էին իր սովորական զբաղումները եկեղեցիէն դուրս, առանց մոռնալու՝ Ազգ. Հիւանդանոցի համար, քսան տարիէ ի վեր ամէն պարի շարունակ կատարած հանգանակութիւնը, որ ամէն անգամուն ալ կը հասնէր 5—6,000 շրուշի գումարին :

Ու եկեղեցիէն ներս, Եէնի-գափուի այն փոքրիկ Եկեղեցիին խորհրդաւոր կիսատուներին մէջ, — ուր Տ. Սաղաւոր անցուց իր քահանայութեան քառասուն երկար եւ արդիւնաւոր տարիները, առանց ուրիշ քահանաներէ ու մանց նման անուական թաղերու տենչանքն ունենալու —

այդ բարի քահանան գիտէր ազօթել ու պատարագել աշխարհի ճրտաղին ջերմեռանդութեամբ, որպիսին չեն գիտեր ազօթել շատերը մեր եկեղեցականներէն, թո՛ղ աշխարհականները :

Հայ լրագրութիւնը արժանաւոր յարգանքը տուաւ իրեն, հռչակելով ի լուր աշխարհի անոր բարութիւնները, զորս մինչեւ իր կեանքին վերջին օրը Տ. Սաղաւոր շանացած էր խնամով զաղտնի պահել :

Վեց եպիսկոպոսներ, իրենց գլուխն ունենալով Ս. Պատրիարք Հայրը, փութացած էին ներկայ գտնուիլ յուղարկաւորութեան եւ օժման տխուր արարողութեան, որ կատարուեցաւ հինգշաբթի առաւօտ Եէնի-գափուի Եկեղեցոյն մէջ : Տաճարակ վարդապետներ, բազմաթիւ քահանաներ եւ գալիւրներ մայրաքաղաքիս ամէն թաղերէն, կը մասնակցէին արարողութեանց : Մեծ բազմութիւն ժողովրդեան, նմանապէս մայրաքաղաքիս ամէն կողմերէն հոն դիմած, խոնած էր եկեղեցին, բաղը եւ փողոցը : Պատարագին միջոցին զոր մատոյց Դիմաքսեան Սրբազան, Ս. Պատրիարք Հայրը պերճախօս քարոզով մը եւ յուզեալ շնչերով բացատրեց քահանային դերը, եւ մաղթեց որ բոլոր եկեղեցականները, անոր պէս անաղարտ պահեն ձեռնադրութեամբ իրենց տրուած հոգեւոր շնորհը, ինչ որ ընդհանուր կերպով չի տեսնուիր :

Պատարագէն յետոյ, զաղաղը՝ զոր չորս քահանաներ կը կրէին իրենց ուսերուն վրայ, հանդիսաւոր թափօրով առաջնորդուեցաւ Եէնի-գափուի երկաթուղոյ կայարանը, ուրկէ մեռելակիր կառքը դրուելով փոխադրուեցաւ Պալդըրի Ազգ. Դերեզմանատունը, ուր թաղուեցաւ արժանաւոր չքով :

Ազգ. Հիւանդանոցի Որբանոցէն քսան տղաք ներկայ էին յուղարկաւորութեան :

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ

Ս. Պատրիարք Հայրը վաղն առաւօտ Մայր եկեղեցոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Նուպար փաշայի հոգեոյն համար, եւ քարոզ պիտի խօսի հռչակաւոր Հայուն մեծ յիշատակին : Յետոյ հոգեհանգեցեան պաշտօն պիտի կատարուի նախագահութեամբ Ն. Ամենապատուութիւն : Այս առթիւ յատուկ հրաւիրազրեր զրկուած են Պատրիարքարանի կողմէ բարձրատիճան եկեղեցականներու եւ աշխարհական ծանօթ անձնաւորութիւններու :

* * *

Բարիզէ ձեռիսէի Շարգիյէի ուղղուած թղթակցութեան մը մէջ կը կարգանք թէ ողբացեալ Նուպար փաշայի մարմինը դեռ չէ փոխադրուած Մարսիլիա կամ Եգիպտոս, ինչպէս ծանուցած էին ազգային լրագիրք, եւ առժամաբար կը գտնուի Բարիզի ուս եկեղեցիին յատուկ նկուղը : Հաւանական է որ Փետր. 1ին (Ը. Ն.) փոխադրուի Եգիպտոս :

Յունվար 10/22ի Կիրակի առաւօտ հոգեհանգեցեան պաշտօն եւ պատարագ մատուցուել է տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Տ. Սուքիաս Վ. Պարոնեանի կողմէ, որ պարագային յարմար յուզիչ քարոզով մը գովել է մեծանուն հան-

գուցելոյն ձիրքերը: Այս արարողութեան ներկայ էին Վսեմ. Պողոս Նուպար փաշա, Տիկին Թագուհի փաշա, Օր. Զարուհի Գարաքէհեա, Պողոս փաշայի զաւակները, Բարիզաքանակ պատուաւոր ազդայինք, Հայ ուսանողք, եւայլն, եւայլն: Յետ արարողութեանց, բոլոր ներկաները իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին Նուպար փաշայի ընտանեաց:

Բարիզաքանակ ազգայինք, բաց աստի, 700 Փր. արժողութեամբ արծաթապատ ծաղկեպսակ մը պատրաստել տուին հանգուցեալին գերեզմանին վրայ դրուելու համար:

Նուպար փաշա կտակ ըրեր է որ իր գերեզմանին վրայ սա նախադասութիւնը միայն գրուի. «Արդարութիւնը կառավարութեան մը հիմն է»: Ասկէ ուրիշ կտակի մը խօսքը չկայ, բայց ընդհանուր կարծիքն այն է թէ իր ընտանիքը Ազգային Հաստատութեանց կարեւոր նշաններ ընելով, պիտի յաւերժացնեն մեծանուն հանգուցելոյն յիշատակը:

Գահիրէէն ալ Արեւելիի կը գրեն թէ հանգուցելոյն յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի ոչ թէ Գահիրէ, այլ Աղեքսանդրիա, եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Աղեքսանդրիոյ եկեղեցիին պարտէզին մէջ, իր եղբոր Առաքել պէյի, եւ մօր եղբոր Պողոս պէյ Նուսուֆեանի դամբարաններուն կից:

* *

Մեծանուն հանգուցեալին մարմինը յառաջիկայ երեքշաբթի Մարտիկայէ կը հասնի Աղեքսանդրիա, ուր պիտի կատարուի յուղարկաւորութիւնը մեծ շքով: Նոյն օրը բոլոր Պետական պաշտօնատուները եւայլն, գոց պիտի մնան ի նշան սգոյ: Թաղապետութիւնը՝ իր Խորհուրդին անդամներով եւ պաշտօնէտ թեամբ պիտի մասնակցի յուղարկաւորութեան: Թէ՛ Գահիրէի եւ թէ Աղեքսանդրիոյ Ազգ. պաշտօնական մարմիններն ալ մեծ պատրաստութիւններ տեսած են:

Նուպար փաշայի անունը պիտի տրուի Աղեքսանդրիոյ այն պողոտային, որուն վրայ կը բարձրանայ չէնքը Խառն դատարաններուն, որոնք եգիպտահայ Պետական մեծ մարզուն մեծագոյն գործերէն մին եղած են:

— 366 —

Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԴԱՏ ԿԸ ԲԱՆԱՅ

Տփղիսէ կը գրեն Արեւելիի թէ Ս. Հայրապետն, որ այժմ հոն կը գտնուի, Կովկասի կուսակալ Կալիցին իշխանին միջոցաւ, դատ բացեր է Կովկասի վարժարանաց Ընդհ. Տեսուչ Մ. Նանովսքիի դէմ, որ ինչպէս յայտնի է, Կովկասի Հայոց նոյն խոսք եկեղեցապատկան կալուածներով կառավարող դպրոցները մասնաւորներուն հետ միեւնոյն պրաւման ենթարկեց, իրենց կալուածներով եւ կտակուած դրամապլուխներով: Ս. Հայրապետը Տփղիս հասնելու օրն իսկ մտադիր է եղեր այս դատը բանալ, բայց մէկ քանի հոգի ետ կեցուցած են եղեր զինքը այս գաղափարէն:

Թուսիոյ ամէն կողմը Ազգ. վարժարաններու Հոգաբարձութիւնը մասնաւոր դատեր բացած են, կալուածներու եւ եկամուտներու գրաւման դէմ: Ս. Կաթողիկոսին Բեզերսպուրկի մէջ բացած ընդհ. դատը, ոյժ պիտի տայ այս մասնաւոր ձեռնարկներուն:

Կրօն. Ժողովը միամտեայ հանգիստէ մը վերջ այս երեքշաբթի դուրսարեցաւ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարքին, եւ գլխաւորաբար զաղեցաւ մէկ քանի զեղծ քահանաներու եւ վարդապետներու ընթացքին քննութեամբ եւ անոնց պատիժներուն տնօրինութեամբ:

Ժողովը որոշեց Խառն Ժողովոյ յանձնել Վանէն Տ. Յովսէփ եպիսկոպոսի դրած մէկ զիրը, որով սա յայտներ էր թէ՛ Լիւմ եւ Կտուց անապատներու թեմական ազգայինները չքաւորութեան պատճառաւ կրօնափոխութեան կը դիմեն:

Գահութեամբ կարգաց Բալուի Առաջն. Տեղապահ Տ. Եգիսիկ Ծ. Վ.ի մէկ տեղեկագիրը, որ Տիարպէքիի Առաջն. Տեղապահին բարեօք պաշտօնավարութեան մասին տեղեկութիւն կը հաղորդէր: Մենք այս բարեօք պաշտօնավարութեան դէմ բողոքող նախակ մը առինք նոյն խոսք այս շաբաթ, բայց մտածելով թէ Կրօն. Ժողովը անշուշտ պատճառներ ունի դո՛ւ մնալու Տ. Եգիսիկէ Վ.է, չենք ուզեր խնդիրը ի նորոյ բանալ. ուստի զանքիւղը կը նետենք բողոքարկու նամակը:

— Ներքին դարձոյ նախարարութիւնը, Ս. Պատրիարք Հօր խնդրանաց վրայ, արտօնած ըլլալով նուազահանդէս մը տալ ի նպաստ Ազգ. Հիւանդանոցին, Ս. Պատրիարք Հայրը յանձնարարեց Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, հարկ եղած պատրաստութիւնները կատարել նոյն նուազահանդէսի կազմակերպութեան համար: Ինչպէս կը յիշուի Սկիւտարի Ամերիկեան Աղջկանց վարժարանին ի նպաստ Թեթիսեա սրահին մէջ տրուած նուազահանդէսին առթիւ յղացուեցաւ այս գաղափարը, եւ նոյն վարժարանի չրջանաւարտ հայ օրիորդները ստանձնած են դործին արուեստական մասը:

— Գահութեամբ կը լսենք թէ ազն. Տիկին Աննա Էստեան 40 Օսմ. ոսկի, եւ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էֆէնտիք Էստեան 80 Օսմ. ոսկի զրկած են Ս. Պատրիարք Հօր, ի նպաստ գաւառային կարօտեալներու:

— Ս. Պատրիարք Հայրը անցեալ շաբաթ օրը գաւառային Որբանոցները զրկեց 500 ոսկիի մօտ գումար մը, այդ հաստատութեանց երկու ամսուան ծախքերուն համար:

Անցեալ երկուշաբթի առաւօտ իր մահկանացուն կընքեց ՊԵՏՐՈՍ ԷՖ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ, եօթանամամեայ հասակին մէջ, Հանգուցեալը տիպար մըն էր հին Հայ վաճառականի, որ իր աշխատութեան շնորհիւ յառաջացած էր: Սամաթիոյ թաղին ծառայած է իբրեւ անդամ Թաղ. Խորհրդին, եւ անհատական կեանքին մէջ ալ ողորմած եւ բարի եղած է:

Յուդարկաւորութիւնը չորեքշաբթի օրը կատարուեցաւ Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցւոյն մէջ, նախագահութեամբ Ս. Պատրիարքին, որուն շուրջը կը գտնուէին ուրիշ երեք եպիսկոպոս, վարդապետներ ու քահանաներ: Եկեղեցին լեցուած էր յուղարկաւորներու ընտրեալ բազմութեամբ մը:

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք հանգուցելոյն բոլոր պարագայից:

ՍԱԿԱՐԱՆ ԴԱԼԱԹԻՈՅ

Օսմ. Բոսնիայի Սեդի Գ. 25—37	Սոս.Օր.Շանժե Է.Վալ. Ա.Ո. 3—23
Բուսնիայի Երկաթուղի Ժր. 112—25	Օսմ. Ապահով. Ընկ. Օ. Ո. 4—20
Օսմանիյէ » 422—	Թրանսիլվանիայի Էլ. 710—
Ռեմի » 271—	» Ժուլիան » 222—
Օսմ. Պանֆա Օ. Ո. 12—00	» Պարսպղ. » 498—
Բեռնի Ժեմ. Օրթ. » 9—22	Տերոսի ջրի Ընկ. » 299—00
Երկաթուղի. Պանֆա » 7—30	Քարաի Կ. Պոլսոյ » 455—

ԸՆԹԱՅՔ ԴՐԱՄՈՅ

Մեմբիյէ 108—02	Գաղղիական ոսկի 88—00
Մեթալիք 95—30	Անգղիական » 110—10
Մանր արծաթ 103—10	Քրիսթի 51—05
Բոլ Էմբերիալ 90—20	Բուսնի թուղթ 8—54

ԷՔԻԹԱՊԼ

(ՄԻՍՅԵԱԼ ՆԱՀԱՆԴԱՅ)

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԷՆ ՀԶՕՐ
ԿԵՆԱՅ ԱՊԱՅՈՎԱԳՐԱԿՈՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Երաշխաւորութեան դրամագրային է

1 ՄԻԼԻԱՌ 227 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆԿ

Ներկայացուցիչ Կ. Պոլսոյ

Գ.Ա.Ն.Ի.Կ. ԱՍՏՈՒՍ.Ն.ԱՍՏՈՒՐ

ԳՐԱՄԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ ՕՐԱՑՈՅՑ 1899Ի

Հեղինակութիւն Զ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ ԷՖ.Ի

Կը գտնուի Ղալաթիա, Վրոյր եւ Ընկ. Թղթաւաճառանոցը եւ Պոլիս Հայ գրատունները: Միակ կեղրոնատեղին Զ. Թորոսեան գրատուն, Պոլիս Վալիաթ խան, Գիններն են, Դանեկան 2 1/2, 5, 7 1/2, 12 1/2 եւ 20 ըստ տեսակի: Շատ գնողներու մեծ զեղչ: Նամակադրոշմ զրկողը Մադիկի Տնօրէնութեան կընայ ստանալ մէկ օրինակ: Նախորդ տարուանները 1 դանեկան: Հատին բոսթի ծախքը 20 փարայ է:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

ՏԱՐԵՑՈՅՑ

1899 Թուականին

Իրն 6 Դր.:

Կեղրոնատեղին է, Էսկի Հապթիյէ ճատտէսի, Թիւ 61, Նշան Կ. Պէրպէրեանի տպարանը:

ԽՄԵՑԷՔ ՄԻԱՅՆ

Westendorp & Diaz

Մարքայով Մալակայի զինիններ, որոնք լաւագոյնը եւ անխարդախ ըլլալով, աշխարհի ամէն կողմը մեծ համբաւ մը շահած են: Ներկայացուցիչ՝ Վ. ԳԱԼԻԱՔՃԵԱՆ, Զիւմպիւլի Խան Զաքմաքճըլար:

(Հաստատեալ յամին 1852)

ՏՐՔ. Ս. ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ
ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺՔ

Թիւ 396, Մեծ.Փողոց Բերա

(Եանիի Գարեջրասան վրայի յարկը, ճիշդ Զրպուհեանց դէմ)

Կատարելագործեալ գործիքներու միջոցաւ ամեն նասաստիկ յաւած աղաներն մեկ անգամեւ կը լեցունին, ցաւով դիմեալու եւ բուժուած վերադառնալու պայմանաւ:

Նորահար եղանակաւ, նուրբ, ճաշակաւոր եւ զիմացկուն արհեստական աղաներ կը պատրաստեն, յար եւ նման բնականի, դեմքի ձեւաւորութիւն ըստ արիքի, ծանոթութիւն, եւ ազատ արտասանութիւն երաշխաւորեալ:

Բերնի հիւանդութիւնք կատարելապէս կը բուժուին, ինչպէս նաեւ թմրեցուցիչ դեղերու, եւ ամենակատարելագործեալ աքցաններու միջոցաւ առանց ցաւի առանձնահանութիւն:

Յ. Գ. Զմեռները կիրակի օրերն ալ, (մինչեւ կէս օր), ինչպէս նաեւ ամեն օր, (մինչեւ կէս զիւշեր) հիւանդ կ'ընդունին Բերայի դործատեղին:

Ա Ջ Դ



Ազգ. Հիւանդանոցի սեպհական մաքառա դերձաններն ըստ առաջնոյն կը վաճառուին Սուլթան համամ Մարաիկ Է.Ֆ. Շիրինեանի վաճառատունը, Կեղրոնատեղի Ազգ. Հիւանդանոցին սիկատի թղթին:

Այս առթիւ կը խնդրուի Արգոյ հասարակութեանն որ փութան փորձել այս դերձաններն: Փորձառու եւ մասնագէտ անձինք հաստատած են առաւելութիւնը հրապարակի վրայ գտնուած առաջնակարգ դերձաններէն:

Փորձեցէք եւ անմիջապէս պիտի տեսնէք առաւելութիւնը:

Եւ միանգամայն օգնած պիտի լինիք Ս. Փրկչի Ազգ. Հիւանդանոցի հարիւրաւոր խեղճ եւ անկար պատրաստողը:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (ԿԱՆԽԻԿ)

Պոլիս եւ Գաւառներ Տարեկան 50, Վեցամս 25, եւ ամս 15 դր. Օսար երկիրներ 12 6 3 Էր
Դրամի տեղ բոսրայի բոլ ալ կ'ընդունուի Գաւառներէն:
Թղթասարի ծախքը մեր վրայ:

ԵՄԱԼԻԿԻ Խմբագրութեան եւ Վարչութեան վերաբերեալ ամէն գրութիւնք պէտք է ուղղուին Առ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՏԷՕԲՄԷՃԵԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ ԵՄԱԼԻԿ ԵԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ

Ղալաթիա, Նորասուցեան խան

Արտոնագր. Ա. ՍԱՔԱՅԵԱՆ

ԴՐԱՏՈՒՆ Դ. ՊԱՂՏԱՏԻԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Սուլթան Համամ հասէսի, թիւ 14

ՏԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Վ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կ. Պոլիս. Սուլթան Համամ 14